

Bu yaxınlarda arxivimi qaydaya salarkən əlimə çoxdan yazıb tamamladığım, üzərində redaktə işləri aparmaq üçün kənara qoyub unutduğum povestim keçdi. Həmin povestdə ölkənin çaxnaşma dövrlərində güclənən şəxsi ambisiyalardan, ictimai-siyasi kataklizmlərdən bəhs etmiş, bütün belə zamanlarda xaosu harmoniyaya çevirəcək Dahinin gəlişinin labüdlüyünü vurğulamağa çalışmışdım. Deyirlər, Söz vaxtına çəkər. 1993-cü ildə belə bir Xilaskar missiyanı çiynlərində daşımaq Ümummilli lider Heydər Əliyevə nəsisib oldu. Bu gün isə Azərbaycanımızın taleyüklü problemlərinin ağırlıqlarını üzərinə çəkib ölkənin gələcək müqəddəratı üçün əzmkar mövqe nümayiş etdirmək gücünü Ali Baş Komandan İlham Əliyev cənabları sərgiləyir. "Qiblə" adlandırdığım bu povesti cənab İlham Əliyevin qətiyyətli, mübariz yoluna, varislik ənənələrinə tapınaraq qoruduğu əməlinə ithaf edirəm. Yaşasın bütöv və müstəqil Azərbaycan!

15 oktyabr 2020

"Müstəqilliyimiz əbədidir"

Heydər ƏLİYEV

Qəflətən bərk külək başladı. Toz dumanı göz qırpımında ələmi cənginə aldı. Həyətdəki nəhəng və ulu çinar zaman-zaman fırtınalara, tufanlara sinə gərmiş, halını pozmadan, lal bir sükkutla bu olayları qarşılamışdı. Bugünse çinar tələtəndə idi, haray-həşir salmışdı, yaralı quş kimi çirpirdi. Deyəsən, bu dəfə xına özge xınaydı, çinarın nəinki qol-budağı silkələnir, kövrək şivləri qırıltı-tökülür, hətta yoğun və yorğun gövdəsi qəfil xəstəlik yaxalamış qoca kimi zanyır, dil boğza salmırdı. Külək ətrfada gözə dəyən hər şeyə qısa fasilələrlə həmlə edir, elektrik dirəklərini belə yerindən oynadır, naqilləri qırıb bir-birinə sarmaşdırır, ucu dolaşmış kələfə bənzərdirdi. Qısa qapanmalar nəticəsində məfillər qırıb-tökülürdü. Balaca şəhərin küçə-meydanlarında gəzən adamlar daldalamağa yer axtarırdılar. Bu vahiməli, qasırğalı gündə hər kəs öz başının hayındaydı.

Bu zaman bir ala qarğa hardansa asta-aşa uçub ağacın çuxur, dəlmə-dəşik gövdəsinə yaxın şax budaqlarından birinin üstünə qondu və bəd xəbər gətirmiş kimi heyacanlı qarıldamağa başladı. Şiddətlə əsən külək az qalırdı ki, onu bürməliyə qonduğu budaqdan qoparıb daş kimi yerə fırlatdı. Lakin bəd niyyətli quş qanadlarını açıb çinarın ətrafını dörd dolandı və yenidən bir az əvvəl oturuğu budağa pənah gətirdi, boğazını düz Şahingilin pəncərəsinə təşlayıb qarıldamağa başladı. Nəydi azarı qarğanın? Ac idimi? Susuz idimi? Təhər-töhürəndən qocaldığı hiss olunurdu. Şövglə, gur avazla oxuya bilmirdi. Səsi köhnə cəhrə kimi cırıldayır, hər dəfə "qa" eleyəndən sonra başı aşağı əyilir, quyruğu qalxır, nəfəsi tənqiyirdi. Zorla qanad gərir, sonra yenidən qanadlarını tükü seyrəmiş bədənəni sıxırdı. Bu bəd niyyətli quş bütün vücuduyla güc verib qəmli nəğməsinə ətrafa səpirdi. Kədərli və niskilli səsi daha çox dərdinə əlac tapılmayan xəstənin iniltisinə bənzəyirdi. Qarğanın boz rəngə çalan lələkləri özünün özəli təbii rəngini itirərək, azacıq qaralmışdı.

Ala qarğa zahirən nə qədər yorğun və bədgüman görünməsə də, susmaq, sakitləşmək bilmir, məşum "nəğməsi"ni bitirmirdi. Bu xeyirsiz quşu insanlar heç sevməzdi. Hansı ağaca qonurdusa, adamlar haray-həşir qoparıb onu bəd xəbər daşıyan varlıq kimi daşlayıb qovurdular. Ancaq nə qədər təəcüblü də olsa, son qarmaqarısq çağlarda heç ona əhəmiyyət verən yox idi. Saymırdılar boz qarğanı, vərdisinə sanki alışmışdılar. Bəlkə də bu hal qəfil başlamış tufanla bağlı idi, hamının diqqətini başqa işlərə yayındırmışdı.

Qarğa heyrət içindəydi. Adamlar onu dinləmək istəmir, gətirdiyi xəbəri qulaqardına vurur, yanından laqəydcəsinə ötür, hürküdüb perikdirməyi ağıllarına belə sığışdırmırdılar. Bu hal qarğaya sakitlik gətirirdi.

Axşamüstü səmtini tez-tez dəyişən, burula-burula şəhərin üstündə dolanan tufan axırkı səngidi. Şəhərin üstünə çökmüş qara kölgə isə bir az da qatlaşmış, sıxlaşmışdı. Lap yuxarıda - göylərin dərin qatlarında ağ-qara buludlar böyük bir nəhrin yedəyində bir-birinə doğru sürürüdü. Asmanın üzü geniş döyüş meydanına bənzəyirdi. Özündən çıxmış buludlar ayrı-ayrı qoşun alayları kimi sanki həmlə əmrini gözləyir, ölüm-dirim savaşının intizarını çəkirdilər. Bir azdan qılınclar qımnından sıyrıldı. Nəhəng bulud laylarının ilk ləşgəri üz-üzə, göz-gözə gəldi və bir anda "kəllələr" şaqillti ilə toqquşdu. Ağır zərbədən sonra şimşəyin zülfüqarı misri qılinc kimi havanı parçalayıb iki yerə ayırdı. Lakin döyüş səngimədi, daha da qızıxdı, qan su yerinə axdı. Gah qara kölgə işığı, gah da işıq qətran kabusu əvəzlədi. Bu hal tez-tez təkrarlandı. İnadkar pəhləvanlar kimi buludların yeni-yeni layları meydana peyda olub toqquşmaqdaydı. İldırım guruldayır, oynayıb, işıq şüaları ağız-ağıza gələn qılıncların qəbzəsindən qoparıb qığılcımları ətrafa səpələyirdi. Ölüm-dirim mübarizəsi bütün səmanın üzünü bürümüşdü. Şədirgi, selləmə yağış bir himə bəndmiş kimi səpməyə başladı. Bu yağış sanki buludların dumdurdu, ağappaq qanıtək yerə süzülürdü.

Şahingilin həyətdəki ikimartəbəli, hündür, yığcam talvar dədə-babadan qalmaydı. Yayda bu talvarda yığışib çay içər, ləzətlə dənizin, dağların seyrinə daldırdılar. Bayaqqan çoşan dəli külək qasırğası talvarı da bərk imtahana çəkmiş, dişinə vurmuş, laxlatmış, silkələmişdi. Şahinə elə gəlmişdi ki, bu saat talvar uçacaq, bünövrəsindən çat verəcək, burulğan onu yüksəkliyə qaldırıb kərpicini, ağacını, taxtasını, dəmir-dümürünü, dam örtüyünü hara gəldi, tullayacaq.

Burulğan sakitləşən kimi Şahin chtiyatla talvara qalxdı. Sərin yay sığınacağı silkələ-nib laxlasa da, dayaqları duruş gətirmişdi. Şahin üziyuxarı - dağlara səmt göyün neçənci qatında, bir-biri ilə didişən buludları seyr edirdi. Gücü çatsaydı, haray-həşirə son qoyardı. Şimaldan və cənubdan dağ kəlləri kimi buynuzlaşan buludları ram edər, davaşavani sovuşdurardı. Kimə gərəkdki qan-qada, toz-tozanaq, təbiətə dayan zıyan? Məgər ulu Tanrının qüdrəti küləyi, qasırğanı, buludu insanlara zərər vurmaq üçün yaratmışdı?

Hüseynbala MİRƏLƏMOV

Qiblə

Unudulmaz ulu öndər Heydər Əliyevin
əziz xatirəsinə ithaf edirəm

Təbiət özü də bəzən özünə qənim kəsilir. İldırım, qızmar günəşin yaratdığı quraqlıq məşələri yandırır, illərin, nəsilərin yadigarı olan özəmətli ağaclar külə dönürdü. Bəlkə təbiət insanlardan qısa alırdı?...

Şahin qara kölgəyə bürünmüş uca dağlara baxırdı. Gücünü dağ yamaclarından alan saqraq, büllür, diş göynədən bulaqlar süzülərək dərələrin çatımında çaylara birləşmişdilər. Onlar zaman-zaman axaraq dibsiz, uçurum-sıldırımlar yaratmış, dağları sanki iki əks qütbə bölmüşdülər. Sanki dağlar çayların bu hərəkətdən incik düşmüş, bir üzünü gündoğana, o biri üzünü günbatana çevirmişdi. Sular isə qovuşmağa can atırdılar. Çayların son qovuşuqları yerlər dənizlər, göylər olmuşdur. Sular qovuşarkən öz bənzərsiz naz-qəmzəli nəğmələrini dənizlərin, göllərin qulaqlarına pıçıldayır, ruhuna hopdururlar. Həmin nəğmələr şahə qalxan ləpələrin dilində təkrar-təkrar oxunurdu. Bəs, kimdir bəstəkəri notsuz nəğmələri? Tanrımı, sükut içində olan özəmətli dağları?

Şahin gözlərində nəse narahatlıq hiss etdi, bəlkə uzağı yaxşı görmür düşüncəsi ilə dəsmalla gözlərini sildi və dağları yenidən seyr etdi. Bu nədir, qarşı-qarşıya dayanan dağların başı bir-birinə doğru əyilmişdi? Sanki, iki qoca müdrük asta-asta bir-biriylə məsləhətləşir, dərldəşirdi. "Dağlar qapısı" açıq idi; (məgər dağların qapısı nə vaxtsa kimmisə üzünə bağlını olub?) hər iki tərəfə - şimala da, cənuba da. Mərmər qayalar səmaya dikələrək ala-bula buludların kölgəsi altında canlı insan heykəllərinə bənzəyirdilər.

Şahinin ata yurdu buradan çox da uzaqdan deyildi. O, hərdən bir möcüzələrin qucaq açdığı bu ocağa baş çəkər, "Dağlar qapısı"ni heç vaxt unutmurdu. Xəyalı yenə də doğma

yerləri gəzib dolaşır, səmaya doğru boylanən sıx yarpaqları dibi görünməyən dərin dərəni görünməz edən meşəni daha yaxşı seyr etmək üçün üzünə qayırılırdı. Aşağıda axan çayın saqraq sınıltısı həzin bir layları xatırladı, ucu-bucağı görünməyən dərə boyu axıb gedirdi. Dağların sirlı pıçılıtları, günəşin parlaq şüaları altında parlayan şələlələrin, qıy vuran qartalların səsi, güllü-çiçəkli yamaclarda qaqqıltaşan kəkliklərin nəğməsi, beşçə addım aralıdan başlanan meşənin həzin pıçılıtları, hətta, dibsiz dərələrin vahiməli əks-sədası belə ruhunu sarmışdı. O, rahat nəfəs alır, köksünün altındaki ürək sanki yerindən oynayıb bu gözəl dünyanı öz gözləri ilə seyr etməyə can atırdı.

Zaman keçdikcə məcrasını genişləndirən çayın lap qırağında - qollu-budaqlı ağacların qərar tutduğu yaşıl talada, əsrlər bundan qabaq daşa dönmüş bir qoca sükut içindəydi. Nəhəng, irigövdəli nil ağacı üstünə kölgə salmışdı. Qərribə mənəzəydi, hər tərəfi yağış yükünü boşaltmamış bulud karvanının qara kölgəsi bürüsə də, tala günəşin şüaları altında hələ də rahat-rahat uyuyurdu. Arasıra səmti bilinməyən küləklər nil ağacının budaqlarını yellədir, adamı qərribə təzədə duyğulandıran inilti səsləri eşidirdi. Bu səslər nədənsə vahiməli bir pıçiltıya bənzəyirdi: "Rahatlan, ixtiyar qoca, rahatlan! Zaman səni yaman yorub, deyəsən"...

Küçədən sürətlə şütüyən maşının fit səsi Şahini xəyal aləmindən ayırdı. Onun uzaqlara zillənmiş nəzərləri göyləri yardı, dumanlara bələnmmiş xəyalı yenidən özəmətli nil ağacının budaqlarına qondu. Ağacın gövdəsi bozumtul idi, xeyli yuxarıya saxələnen say-sız-hesabsız budaqları və yamyaşıl yarpaqları olmasaydı, sal qayadan yonulmuş daş sütu-

na oxşayardı. Gövdəsinə çirpılmış çovğunlu küləklər, tufanlar qəddini əyə bilməmiş, görkəminə xələl gəlməmişdi. Bütün bunlar zamanla aramsız döyüşlərin izləri kimi gövdəsinin qalın qabığında, yarımçıq baltalanmış qol-budağında yaşayırdı. Göz işlədikcə uzanan orman da, sanki dincələndən qocaya keçmiş çəknən təna nil də, dağlar da, heç vaxt qəzəbi soyumayan köpüklü dağ çayları da - bütün bunların hamısı ona əziz idi, doğma idi. Çünki o uşaqlıq və ilk gənclik illərini bu sirlə ələmdə keçirmişdi.

Şahin bu yerlər üçün çox darıxmışdı. O, fikiranlə burulduğunda yaşayırdı. Asimanda bir-birinə aman verməyən buludlar qaynayıb, yerdə insanlar yerlə, göylə əlləşir, şeyələr dolayı, imansızlıq hökm sürür, arzularda daş deyib çiləklənirdi. Əcaib-qərib əhvalatlar baş verir, inam-ətibar itir, ağlasığmaz sözlər beyinlərə yol tapır, adamların abri-həyatı əldən gedir, şübhəsi və soyuqluğu artır. Deyəsən, axı şeytan hardansa gəlib bu məmləkətdə peyda olmuşdu: "Bu meydan, bu şeytan". Sonra zərərlərə bölünüb, ürəklərin içində özünə yuva qurmuşdu. Haradadı köhnə salam-kalam, hörmət-izzət, vəfa, ətibar, ətibar?

"Eh, Qarabağın havası qan qoxuyur. Düşməncilik son həddə çatıb. Banazor erməni əkin-biçini buraxıb, silaha sarılıb. Bakı 20 Yanvar qırğınından tamam sarsılıb, millətin üzü döndü. Burada isə dil boğaza salmayan kürsü pələvanları peyda olub" - bu düşüncələr Şahini böşəndirdi. Deyəsən, adamların içindən boy göstərən yırtıcı xislət bütün cəmiyyətə sirayət edir, şeytan baxışlar əhalinin bir qismini ovsunlayır, zəmanə caynaqlarını itiləyir, dişlərini qıcayır. Şahin doğulub boya-başda yaşadığı şəhəri tanımır. İnsanlar sanki yadlaşmışdır. Bəs onda məlhəmi, xilas nəydi bu dərindən?

Şahin dörd olmuş gözlərini yenidən səmərəyə qoymuşdu: döyüş səngimi, perik düşmüş lay-lay buludları yavaş-yavaş aralanırdı. Nəcə dəyərli, hər alay öz yerinə, öz mövqeyinə çəkilib. Öləyən ümidlər dirilir, gərillən əsəblər sakitləşir, təzədən göy üzü təbessümlə bəxtiyar çağlarına qayırdı. Deyəsən, qarantəfəs külək də sustalmışdı, səsinin içinə çəkərək dincini alırdı. Azca bahar mehni əsdi, buludların parçalanmış layları arasından günəş mübarək sifətini göstərdi, bərk vurdur, ələmə gülməsədi...

Ala qarğa günəşdən hükmən kimi bir anda yox oldu. Hara uçduğu heç kəsə belli olmadı.

Günəş zülməti devirmişdi. Onun işığı, nuru, həyatverici ziyası əlçatmaz hündürlükdəydi. Axı, sevdalı Günəş buludların toqquşmasından hansı xəttə dəyər bilər?

* * *

Şahin Xəzər sahilindəki bu balaca şəhərdə doğulmuşdu: torpağı çay, limon, naringi, portağal qoxuyurdu. Bu bərəketli torpaq Azərbaycanın - Vətənin bir parçasıydı. Onun övladıydı, əziz balasıydı. Şahin həmişə vətəninin müstəqilliyi, azadlığı, bütövlüyü bərəde gözəl xəyallər qururdu. Hələ tələbəlik illərində gizli fəaliyyət göstərən "Azəlib-naminə" tələbə cəmiyyətinin üzvü olmuşdu. Elə tribunanın saatlarla düşməyən, camaata istiqlalyyət dərəsi keçən, əhalini "kültür" adlandıraraq xəzərlərin əksəriyyəti tanış-biliş, ortaməktəb yoldaşları, qohum-əqrəbələri. Onlara nifrət edə bilmirdi. Ancaq düz yolda olmadıqlarını, səhv etdiklərini, inqilab edib köhnədən nə qalıbsa, dağıtmaq istədiklərini ağılına sığdırmaqda çətinlik çəkirdi. Bir gün orta məktəbdən tanıdığı, ən zəif oxuyan sinif yoldaşlarından birinə rast gəlmişdi. O, Bakıda zavodların birində çilingər işləyirdi. Şahinlə soyuq görüşəndən sonra bu orta yaşlı oğlan ağırzucu ona etirazını da bildirmişdi.

"Hərəkətə qoşulursan, bu boyda hadisələr baş verir, münasibət bildirmirsən. Xalq gecə-gündüz küçələrdə bağırır, sən susursan. Daha mən o gördüyün adam deyiləm. Bakıda işimi atmışam. Bura milləti oyatmağa gəlmmişəm, ayılmaq vaxtıdır"...

İndi Şahin şəhərə çıxanda, izdihama yaxınlıq, bu nadan tribunada lider qismində görüb təəccüblənmişdi. Onun "hər şeyi dağıtmaq, təzədən qurmaq" səfeh çağırışını eşidərkən gözləri böyümüşdü, qulaqlarını tutmuşdu. O vaxtı iradını və "nəsihəti"ni də xatırlamış, acı-acı gülmüş və oradan tələsik uzaqlaşmışdı.

* * *

Dağlardan gələn daş-kəsəkli, bozbulaq sel suları məcrasından çıxmış, cənub şəhərinin su, kanalizasiya xətlərini, arklarını daşlı, gillə torpaqla doldurmuş, yararsız hala salmışdı. Küçələrdə, meydan və dögələrdə, tinlərdə yaranan gölməçələr adətən təmiz ab-havaya öyrənmiş camaatın kəfinə soğan doğramışdı. Belə vəziyyətdə heç kəsə dindirmək olmurdu, sanki hamı mövcud vəziyyətə görə ancaq təbii günahlandırır, necə dəyərlər, dəymə-düşür olmuşdu. Belədə heç kimi qınamaq mümkün deyildi. Kiməsə söz demək, bir işin qulpundan yapışmağı tapşırmaq müşkül məsələyə dönmüşdü...

Bütün su və kanalizasiya sistemi iflic olmuş, sıradan çıxmışdı. Əsaslı təmir işləri təcili görülməliydi, yoxsa yolxucu xəstəliklər meydan sulayacaqdı. Mərkəzdə dövlət qurumlarının, aidiyyəti təşkilatların qapılarını döymək, onları dindirmək müşkülə çevrilmişdi. Bəhanə isə var idi: heç qəpik də ayırmırlar. İdarəçiliklə əlaqələr kəsilmişdi. Sözüünü dəyə biləcək elə bir tutarlı insan yox idi. Hay-küçünü ünsürlər buna sevinir, sanki qısa üçün fürsət gəzirdilər. Şəhəri basan üfunətə öyrənmiş adamlar ruh düşkünlüyü ilə vurmuxur, çıxış yolu tapmaqda çətinlik çəkirdilər. Bələ bələnin üstünə gəldiyindən günahlı dövrünün bəd gəlməsində görürdülər. Dəhşət və fəlakət bundaydı ki, kəskin üfunət qoxusu get-gedə beyinləri qorşaldır, sağlam idrakı, düşüncəni iflic hala salırdı.

İndi adamlar yağmuru gətirdiyi lığlığının, palçığın səbəbini ayrı cür yozmağa başlaidilər. Daha xətləri təmizləməkdən, sınaq, sıradan çıxan boruları dəyişməkdən söhbət gətirmirdi, bu yanırtmaz, görkəmsiz "sovet binaları"ni sökməkdən, şəhəri başqa məkana köçürməkdən alovlu-alovlu danışırdılar.

Ancaq soruşan yox idi nəylə, hansı vəsaitlə? Məgər şəhərsalma əsas məsələydi? Digər tərəfdən axı, bu məhəllələrdə, binaların hətətlərində onların uşaqlığı, gəncliyi keçmişdi. Bu cənub şəhəri ata-babalarının yadigarı idi. Gör, necə-neçə nəsilər bu yaşayış məskəni ni yurd seçib. İndi hansı üzle keçmişimizə daş ataq? Onda tariximizi, mədəniyyətimizi saxtalaşdırmaq, abidələrimizi, bütövlükdə milli dəyərlərimizi möhv edək, gələcək bizi lənətləsin?..

Təzə avadanlıqları, torna dəzgahlarını söküb, bu "kommunistlərdən qalmadı" - deyə qonşu ölkələrə köhnə, işlənmiş metal adı ilə dəyər-dəyməzə satırdılar, talayırdılar. Allah, sonrasından özü qoru...

Cənub şəhərinin çirək həyatı artıq insanları narahət eləmir, maraqlandırır. Əslində, Şahinin özü də camaat kimi daha pis qoxunu duymur, hiss eləmir, başı şiddətlə ağrıyır. Məsəlidi, "elən gələn bələ toy-bayramdı". Bütün şəhər qaynayıb-qaşıq, bir-birinin xasiyyətini götürürdü. İnsan axını eyni cür hərəkət edir, nəfəs dərir, qəzəblənir, özündən çıxır, etirazını bildirirdi...

Anası Şahinin bu şəhərlə bağlılığı və nəslinə-kökünə sədaqətli olmasıyla fəxr edirdi. Şahin evə gələn kimi uşaqlıq və gənclik dostlarını başına yığırdı. O, Bakıda yaşa-

sa da, bu xasiyyətindən anası təsəlli tapır, qəlbini ovduardı: "Şahin öz kökünün üstündə göyərmiş, qol-budaq atıb, böyüyüb, şaxələ-nib, şan-şöhret qazanıb, neçə-neçə həmyerlisinə dayaqlub, kömək əlini əsirməyib. Bu səbəbdən də ötən günlərəcən hamı başına and içir, bir sözüünü iki eləmir. Bütün bunlar hətətdə qazancı deyildimi Şahinin?" Onda bəs anasının düşündüyü kimi, indiyədək sözünün qabağına söz gətirməyən, adıyla öyünən, kölgəsinə sığınan adamlara bərəndərə nə olmuşdu? Şahinin vəzifəsi kiciilmişdi, kölgəsi yoxa çıxmışdı? Yoxsa fələyin xeyir-şər məclislərində görünən kimi hamı əl-ayağa düşür, kefi-halı xəbər alırdı. Ona sanballı adamların arasında yer göstərirdilər.

Deyəsən, artıq o quşlar o budaqlardan uçub getmişdilər. Nə baş vermişdi axı, hər şey bir göz qırpımında unudulmuş, yaddan çıxmışdı? Kimlər ortaya şübhə, nifaq toxumu səpmişdi? Axı vaxtilə yaşidlərində çıxış yolunu Şahin göstərirdi. Bu Cənub şəhərində hər kəs ondan umur, onu arxa, dayaqlı sayırdı, özü qiblə hesab edirdi. Kölgəsi çoxlarının üstündən əskik deyildi. İndi isə... Bütün bunlar Şahini yormuşdu, bezdirmişdi. Onun qəlbindən keçdi ki, bəlkə elə o da sadə uşaq tutsun; yəni, heç nəyi görmək istəməyən, yaxşıya-pisə fərq qoymayan, qatığa qara deyə bir olsun!..

Bunları düşüncəkən, içinə dolan qorxu üşütdü onu. Özünü tanıya bilmədi, əlləriylə yaxasından bərək-bərək yapırdı; sağ əli yaxasını sağ tərəfə, sol əli sol tərəfə dartdı. Kənardan bu hərəkəti görən olsaydı, yəqin edərdi ki, bu şəxs hər kimdisə, özü-özüylə vururuş, ya ağır xəstə, ya da sersəridir, dalidir. Məgər insan da canıyla mücadilə aparar, özü-özündən intiqamını, qisasını almağa çalışar? Yoxsa Şahin də həyatın nəbzini tuta bilməyib, mizan-tərəzini pozub, qibləsini itirib? İllər boyu qazandıqını mənəvi dəyərləri bir anda tapanalayib itirmək bu qədər asanmışdı? Bəlkə Şahin bədəninə dolanmış zəhərli əfi ilanı boğazlayıb boğmaq, ondan xilas olmaq istəyirdi? Hər halda, Şahinin bərəlmis gözləri, vahiməli görkəmi, xofu, ətrafa qeyri-adi reaksiyası bütün bunları açıq-aydın ifadə edirdi.

Şahin qəlbinə qədəm basmaqda olan şeytanın yolunu tamam bağlamaq istəyirdi. Yox, bu əcaib məxlq qəlbini fəth edə bilməzdi. Çünki şeytanın qılığı ürəkbulandırıcıydı. Şahin hər dəfə onu rədd edir, qapıdan qovur, lakin əcaib məxlq həyasızcasına pəncərədən içəri soxulurdu. Düşüncəli, savadlı, kifayət qədər təcürbətli bir şəxs şeytanla nə alış-veriş? Doğrudur, Şahinin qəti qənaətinə görə şeytan orduşu bu şəhəri dörd tərəfdən mühasirəyə almışdı. Bu Cənub şəhərinə ətraf mühitdən təcrid eləmişdi. Bu məkanı bütün külli-ələmə qarşı qoymuşdu. Şeytan hətta bu şəhəri məmləkətin özündən qoparıb, şeytan yuvasına çevirmək istəyirdi? Axı, onun üçün fərqi yox idi, bu güşə məmləkətdən təcrid olunanda, necə böyük faciələr tüğyan edəcəydi. Axı, bu balaca şəhər məmləkətdən ayrılı deyildi, bu məmləkətin elə özüydü. Bura əbədi ünvan, yurd-yuvaydı, el-obaydı. Şahinin düşüncələrində indi bir aydınlıq, duruluq, qətiyyət var idi. Buna baxmayaraq, küçələrdə tökülən insan seli dalğalanb hərəkətə gəldikcə, bu dalğalar qabarıb çəkildikcə, Şahin bulud kimi tutulur, sifəti qaralıb-acılırdı...

* * *

...Düz bir il əvvəl Şahin Babagil pirinə ziyarətə gedirdi. Yadına Babagillə bağlı bir xətiyə düşdü...

...Son zəngəndən sonra Şahin sinif yoldaşlarına məsləhət görmüşdü ki, Babagil ocağına getsinlər ki, ulu pirin kəraməti bizə yar

olsun. Yığılıb pul-para toplanmış, müqəddəs ocağa yollanmaq üçün hazırlıq görmüş, avtobus tutmuş, nəhayət Babagili ziyarət etmişdilər. Yadına saldı ki, aldıqları qurbanlıq qoçu işə müqəddəs ocaqda kəsmiş, ətrafdakı adamlara paylamışdılar. Sonda meşələri gəzib-dolaşmış, çiylək yıxmışdılar. Yaşlı bir qocaya qədim məzar daşlarının üstünü oxutdurmaqda bə macal tapmışdılar. Ocağı dolanb ziyarət edərkən hamı and içmişdi ki, ömrümüz boyu bir-birimizə sadıq olaçağıq. Ocağın mücifiri qos-qoca seyid baba Babagilin əfsanəvi kəramətindən danışırdı. Demişdi ki, pırahən pənah gətirən şəfa tapır, xeyir əməllərin yolçusu olur. Yüz illərdə ağır xəstələri, dəlilləri şəfa tapmaları üçün bu ocağa ziyarətə gətirirlər. Şagirdlər sadəövlüklə qocanın sözünü zarafata salmış, onu "havalı" adlandırmışdılar.

Şahin qəbildən pirdə olan bir məqamı xatırladı. Qalın, sıx dəmirgac meşəsinin içindən burulan yolda bir neçə nurani qocayla rastlaşmışdı. Kişinin arıq, çəlimsiz çüçəsindən, damarları çıxmış, qurumuş əllərindən, güclə atdığı addımlarından uzun ömür yolu keçdiyini oxunurdu. Maşını saxlamaq üçün sürücüyə işarə vermişdi:

- Ay əmi, gəl əyləş, aparım.

- Yox, sağ ol, oğlum. Mən piyada getməyi sevirəm.

- Hara gedirsən?

- Babagilə, ziyarətə...

- Axı yol uzaqdı, bu boyda məsafəni piyada qət etmək üçün dörd-beş saat vaxt itirməli olacaqsan!

- Yox, ay bala, ziyarəti boyun olan adam gərək o müqəddəs məkana piyada, öz ayaqları gücünə getsin.

- Başa düşürəm, ancaq yaşlı adam üçün məsafə böyükdür, baba.

- Nəynək, ziyarət yolunun əzabını çəkməyən adamın niyyəti hasil olmaz. - deyiblər.

Bu tərəddüddən sonra Şahin babası yanında ahl kişinin sözünü çevirmədi. Maşının qapısını açib düşdü. Həmsəhəbətə əl tutub görüşdü. Ehqiyatla qolundan yapışıb yaxınlıqda qayaya tərəf çəkdi.

Bu təsədüf ağsaqalın da ürəyindən oldu. Elə o da, dayanıb bir hovur dincini almaq istədi. Şahin təbiətə ünsiyyətli idi. Qocadan ziyarət etməsinin səbəbini öyrənmək istəyirdi. Bir neçə kəlməylə kişinin necə böyük, alicənab, möhkəm əqidəyə malik olduğunu hiss etmişdi. İstəyirdi bu müdrik şəxsəndən öyrənsin-görsün, ömrünün ixtiyar çağında uzaq yolu piyada getməyə onu vadar edən hansı quvvədir, hansı inamdır.

- Ziyarətin qəbul olsun, ay baba. Sırr deyilsə bilmək istəyirəm, hansı niyyətlə ziyarətə gəldirsiz ?

- Niyyət ürəkdə olar bala, onun deməzlər - kişi qısa cavab verdi.

- Elədir, baba, mən razıyam sənə. Elə mən də ziyarətə gedirdim. Fikirləşdim ki, Allahın işidir, bəlkə niyyətimiz eyni olar.

- Hə, görürəm, istiqanlı oğlansan.

Bu müdrik insanın gözündən kədərlə bəhəm, dost-döğmə bir məhəbbət işığı yağırdı. Şahinin ziyarətə gətirdiyi eşidən kimi çiyyəyi çırtladı. Bət-bənizi açıldı. Kişinin üzündə ilahi bir nur vardı. Ömür karvanının qaldırığı mənəvi zirvənin çox-çox yuxarıda olduğuna bəlli idi. Ahıl kişi həmin zirvədə Şahinə döğmə övladına baxmış kimi baxırdı. Bu cavan oğlan nədənsə ona öz gəncliyini xatırladırdı.

Qayanın üstündə əyləşmişdilər.

Sürücü çay termosunu götürüb dəyərə endi. Onların oturuşları yerdən aşağıda, iki sal qayanın arasında dumduur, göz yaşı kimi bulaq çağlayırdı. Qalın meşədə, sıx ağacların

19 ←

arasından günəş arabir suya düşür, bərq vurub işıldayır, sərin mehin tərpetdiyi yarpaqların içində oynayır. Şahin sərin sudan bir stəkan süzüb qocaya uzatdı.

- Yox, su kiçiyindir, oğul.

Artıq təcrübəli həmsöhbəti ikinci dəfə Şahini sınağa çəkirdi. Məmnunluqla ona baxıb suyu içdi. Sonra da bir stəkan süzüb qonağına oturdudu, qoca suyu birməfəsə başına çəkib içdi və sonra "Ölənlərimizin chsanı olsun!" - buyurdu.

Bu da üçüncü imtahan-sınaq.

Bəs məktəb-mədrəsə görməmiş, kitab üzü açmamış, bütün ömrünü yalnız dağlar qoynunda yaşamış bir ahl kişiə bu qədər kamillik, müdriklik hardandır? Şahin sövq-təbbii düz qocanın gözlərinə baxdı. O gözlərin dibində narhatlıq, gərginlik gördü. Qoca nəzərlərini yayındırmağa çalışdı. Sanki hansısa sirtinin faş olacağından ehtiyat edirdi. Şahin daha israr eləmədi, hər baxışından nigaranlıq oxunan bu qocaya ziyarətinin səbəbi haqqında bir kəlmə də sual vermədi. Ayağa durmaq istəyəndə qoca dilləndi:

- Bilirsən, ay oğul, Allahdan gizlin olmayanı bəndədən gizlətməzlər. Bir qurbanlıq qoçumuz vardı. Niyyət eləmişdim ki, nəvəm dünyaya gələndə kəsərim. Allah-təala arzumu gözümdə qoymadı. Boyun olduğum qurbanı kəsmək vaxtı çatanda, oğlumu da Bakıdan çağırırdım. O, təhsillidir, babat vəzifə sahibidir. Deyilənə görə xətir-hörməti də pis deyil. Ələqərəz cavan bir qəssab çağırırdım, dedim ki, qurbanlıq qıbləyə çevirib kəssin. Oğlum sözüme güldü. Dedi: "rəhmətliyin oğlu, heyvanı ona görə kəsirlər ki, içinin qanı axsın, əti təmizlənsin. Nə fərq var, heyvanı hansı səmtə tutub kərsən? İkincisi də, indi biz hansı zəmanədə yaşayırıq? Nə qıbləbəzlikdir?

Əlbəttə, mən qurbanı üzü qıbləyə kəsirdim. Başqa cür ola da bilməzdi. Ancaq oğlum bunu məsxərəyə qoyması məni incitdi. O, niyə belə əmansız olmuşdu? Axı mən oğlumu belə yetişdirməmişdim...

Qoca kövrəldi, stəkan tutan əli əsməyə başladı. Hiss olunurdu ki, oğlunun hərəkətlərindən duyduğu xəcalət hissi onu tərki etməyib.

- Ona görə ziyarətə gedirsiz demək... Oğlunuzun günahının bağışlanmasını diləmək üçün.

- Hə... Qıbləni itirmək pis şeydir, oğlum. İnan mənə, dünyadakı bütün faciələr insanların öz qıblələrini tanınamalarından başlayır. Oğluma görə narahatam.

* * *

Şahin yerə-göyə sığmırdı. O, bərk tutulsa da, hissələrini cilovlaya bilmirdi. Çırtma vursaydın, qanı damardı. Özündə deyildi, bu, acizliyin, zəifliyin əlamətiydimi, yoxsa ağılı kəsdirmir, özünü ələ ala. Düşünürdü ki, nə üçün Allah onu həssas yaradıb. Sanki dünyanın bütün ağırlığı onun çiyinlərinə çöküb. Axı, hər gün şəhər meydanının ortasına toplaşan, gecenin bir şərinə qədər evlərinə qaçımayan biri kimi, o da bu torpaqda doğulub yaşa dolmuşdu. Bu yerin, yurdun suyu, havası ilə nəfəs almış, pərvəriş tapanmış, böyümüşdü. Bəs nə üçün həmişə özünə doğma sandığı, yaxın bildiyi, əziz tutduğu tanışlarından, dostlarından bezilirdi? İndi yabançıya çevrilmişdilər? Lovğalıqımı, xəbislikimi, saxtılıqımı insanların ürəklerini ovsumlamış, parçalamışdım? Bəlkə, gözəgörünməz şeytandır...

Dünya-ələm Şahinin gözündə qaralmışdı. Nə səhəri səhər, nə axşamı axşam idi. Gün günortaya vədəsinə çatmışdı, yoxsa gecədən ötmüşdü? Ona elə gəlirdi ki, aradakı fərq itməmişdi. İndi üstü, his-pas qoxusu getirən səmt küleyinin istiqaməti dəyişmişdi. Külək qəfil əsməyə başlayır, sakitləşir, yenidən tuğan edirdi. Şahin xəyalında Babagil ocağına gedərkən tanış olduğu zəvvarı tapıb götürmək, bu meydanın tən ortasına getirmək istəyirdi. Düşünürdü ki, qoy o, müdrik insan bu meydana dərş desin. Axı meydan bu dərşin, belə bir müdrik insanın soracağı idi. Hərçənd meydana heç nə camaatın eyninə deyildi. Az sonra Şahinin dumanlanan beyni açıldı. Onun xəyalında hər şey eridi, alt-üst oldu. Əvəzində Babagil ocağına ziyarətə gedib oğlunun əzmış qıbləsini qaytarmağa yollanan inadkar qocanın surəti canlandı. Bəlkə onu köməyə çağırırsın və desin ki: bu xalq, bu da sən! Dillərini yaxşı bilirsən, sözünü de, "onları dinə, imana çağır ki, yollarını azmasınlar. Birliyimizi, ahəngimizi pozmağa çalışmasınlar. Ancaq, kişini hardan tapmalı?"

Qıblə

Cənub şəhəri nehrə kimi çalxalanırdı... Şahin özünə sual verdi: Nə istəyir bu küçələrə tökülmüş adamlar? Heykəlləri dağıtmaq, vur-çatlaşdırmaq, bayraqları yandırmaq... Nə qazanacaqlar onlar?

* * *

Hələlik şəhərdə sakitlik idi və bu qərribə sükut Şahini təəcübləndirdi. Axı neçə vaxtdır, küçələr, meydanlar, insan səli ilə aşib-daşır. İndi bu tanış məkənlərdə "yel vurub, yengələr oynayırdı". Yavaş-yavaş şəhərin baş meydanına doğru, mitinqlərin mütemadi keçdiyi ünvana tərəf addımladı. Burda vəziyyət tam əksinəydi. Yəni izdiham, yənə də kütlənin alqışladığı yeknəsək liderin mənasız çağırışı. Şahin ətrafa göz gəzdirdi, gözü qəzəlxan dostuna sataşdı. Birlikdə tribunaya tərəf addımladı.

Meydan müsibət idi. Separatçı çağırışlar Şahinin köksünü parcalayırdı. Xəyal Şahini aparmışdı. Sifəti bozarmış və keyimişdi. Kimsə çiyindən tutub yüngülcə silkələdi.

- Şahin müəllim, qardaş bu nə fikir-zikir, nədir belə, dəryada gəminimi batıb?

Şahin ani toxunuşdan ayıldı, özünə, gələni kimi oldu. Gözlərini geniş açıb tanımadığı bu adamın üzünə heyrətlə baxdı. Deyəsən, kişini hardasa görmüşdü. Suyuşirin gəlirdi ona, ancaq nə illah elədise yaddaşı nə xələf çıxdı. Ancaq özünü o yerə qoymadı. Gözü kişinin qoltuğundakı qalın kitabla sataşdı. Dedi.

Kitabı görən kimi, sanki ona dünyanı bağışladı.

Dostu qəzəlxanaya dönüb uca səslə:

- Sabirin "Hop-Hopname"sidir. Onu bir neçə dəfə oxumuşam.

Ətrafdakı adamlar dönüb ona diqqətlə baxdılar. Yəqin ki, fikirleşdilər. "Heç hənən yeridir?" Mikrafonun yaxınında dayanandan biri başını bulayaraq:

- Bu, nə danışır, ə? Keçi can hayındadır, qəssab da piy axtarır. Biz millətin dərdindən danışırıq, bu da kitabdan.

Mikrafonun yanında duran adam Şahini yaxşı tanıdığından diqqətlə ona qulaq asırmış.

- Hansı kitabı, deyirsən, Şahin müəllim? - deyə onu nifrətlə süzdü.

Şahinin qəlbindən bir hayqırtı qopdu. Siz millətin hansı dərdindən danışırırsınız? Siz milləti parcalamaq, siz milləti uçuruma aparmaq istəyirsiniz. Mən oxuduğum o kitab isə millətin dərdindən ağılaya-ağılaya danışır.

Qısa dialoq liderin lap yanında gedirdi. Söhbətə qulaq kəsilmişdi. "Kitab" kəlməsini eşitmişdi. Elə bil bu söz onun kilidlənmiş küt beyninə açar saldı. Nəyisə tapanmış kimi sevinçək, bir az da hündürdən:

- Bəylər, xanımlar, məni eşidin - deyə meydana müraciet etdi.

Sağ əlini yuxarı qaldırdı. Bu görkəmdə o, həqiqətən tribunada özəmətli bir qəhrəmana bənzəyirdi. Hər halda, kütlə onu belə gördü. Camaat əvvəl uğuldadı, sonra bir anlığa sakitləşdi. Sanki izdihamın qılıfı onun əlində imiş kimi hamı susmuşdu.

- Bizim başımıza gələnlərin bəisi elə kitablardır. Biz o kitablardan canımızı qurtarmalı, xilas olmalıyıq, o kitablardan başımıza, beynimizə yığılan köhnə, paslı fikirləri silib atmalıyıq.

Kütlənin içindən kimsə qışqırdı:

- Hansı kitablardan?

- Elə bu günəcən oxuduğumuz bütün kitablardan.

Şahin ayıldı, şüurunun çulğalamış duman çəkildi. Lidefin nitqini şifahi sürətdə redaktə eləyirmiş kimi dodaqaltı dilləndi:

- Yəqin marksizm-leninizm klassiklərinin əsərlərini nəzərdə tutur.

Liderin isə aydın danışmaması, gah nala, gah mıxa vurması, fikrini ümumi şəkildə ifadə etməsi kütləni narazı saldı, dilemma qarşısında qoydu. Yerlərdən təkər səş yağışı yağdı:

- Hansı kitabları?

- Elə bu günəcən oxuduğumuz bütün kitablardan... Yandırın o kitablardan!

Şahin sanki geniş məhkəmə zalından "hakim" in hökmünü dinləyirdi. Axıncı söz qulaqlarında elə o cür əks-səda tapdı: "Höküm qətidir, mütləq icra olunmalıdır".

İzdiham aşib-daşdı, dalğalandı, on-on beş nəfər cavan oğlan sürətlə camaatdan ayrıldı. Hər bir tərəfə yüyürdü. Təxminən yarım saat keçdi. Gedənlər qucaq-qucaq müxtəlif çeşidli kitablara qayıtdılar. Kitablarda qalaqlandı. Şahini vahimə bürüdü: "İlahi, bu adamlar nə məzhəbə qulluq edirlər? Bəşəriyyətin yaratdığı mənəvi sərvətlərə necə əl qaldırmaq olar? Doğrudan da kitablar onların nəzərində heç nədir? Mədəniyyət, mərifət, bilik xəzinəsi olan kitablara od vuranların əlləri qurumazmı? Bunların qesdi-qəresi nədi, nə düşünürlər?". Cənub şəhərinin mərkəzi kitabxanasının rəflərindən götürülmüş kitablar üst-üstə tökülür, ayaq altında tapdandırıldı. Qəzəbdən Şahinin dodaqları səyirdi. Uğultu, səş-küy, şit, bayağı laqırtı ərsə dirəndi. Kitab müəllifləri - dünyanın nəhəng fikir-zəka sahibləri sanki məzəmmətlə Şahinə baxırdılar. Filosofların, yazıçıların, şairlərin, elm xadimlərinin üsyanı baxışlarının qınaq hədəfinə çevrilmişdi Şahin.

...Təlatümlü keçən o ili qalın kitabla bən-zətsək, günlər onun səhifələri idi. Hər kəsin ömrü kitabı öz-özünə vərəqlənirdi: kimininki oxunur, kimininki oxunmur, hər səhifə bitəndən sonra qatlanırdı. Şahin düşündü ki, gözənlilməz hadisələri çixsaq, hər kəsin kitabı öz əlində idi. O, çevrilmiş səhifələrə baxdıqca hər dəbir odlanırdı, içindən tüstülənirdi, daha doğrusu, tüstüsü təpəsindən çıxır-

dı. Ona elə gəlirdi ki, meydana yandırılmış kitabların uğursuz təleyini yaşayır. Hər kəs səhv etməyə məhkumdu, Şahin özünü sığortaladı, günahını daxilən boynuna alır, özünü məzəmmət edirdi. Yağmadı yağış, bitmədi qamış, "daha quşlar o budaqdan uçub getmişdilər", hər şey arxada qalmışdı. Ömrü kitabının həmin səhifələri yandırılmışdı, ayaqlar altına atılmışdı.

Üst-başı nəm Cənub şəhəri çiyin fatihəsinə oxumuşdu. "Qış" deyəndə o ili şəxstəli fəsil adamların üzünə güldü, qar yağmadı. Əkin-biçinə, meyvə-tərəvəzə ziyan dəymədi. Şəhəri ağardan seyrək qar da tələm-tələsik əriyib getdi,

Havalar mülayim keçirdi... Cənub şəhərinin yernən gədən qarşabağı açılmışdı. Havaların yaxşılaşmağı doğru düzəlməyi əhval-ruhiyyəni bir az qaldırılmış, adamların kefi köklənmişdi. Açıq şəhər çayxanalarının üstünü qulu-budağıyla örtən, bir damcı yağışı düşməyə qoymayan ağacların donqar qəddi-qəməti düzəlməmişdi. Əlbəttə, hava istiləşən kimi içəridə oturmağın ləzzəti yox idi, hamı bayıracan atırdı. Məxməri çaya limon atıb qurt-haqrta içməyin dadı bambaşqaydı. Bu çay idi, onu soyutmaq üçün gərək nəlbəkiyə tökməyəsen. Töksən, əvvəlki ətirini, dadını itirəcək. Çayı cənub şəhərinin sakinlərinə xas ədəb-ərkanla, zövqlə içməlisən. Arada beş-altı armudu stəkani qaynar samovarnı altındakı məcməyidən götürüb, üst-üstə sol əlinə yığılan çaycının da məharətini tərifi etməyi, ona əhsən deməyi gərək unutmayasan. Yoxsa, pul-pərə əsas deyildi, peşəkar çaycını tökübləndirməzdi, əsas diqqət, "bəy tərifiydi".

Çayxana cənub şəhərində hər kəsin ikinci "vətən" kimiydi. Düzdü, mitinqlər, izdihamlar camaatın ayağını kəsmiş, son hadisələr başqa tərəfə səmt almışdı. Buna baxmayaraq, maraq azalmırdı. Masaların qərribə düzlüşləri vardı, hər guşənin də öz ziyələri. Ən çayxor şəhər sakinini də adətək olmuşdu, gərək dönüb bir-iki stəkan "nuş" edəydi, sonra evinə gedəydi. Çayı çayxanada içmək Cənub şəhərinin dəbi, yerli sakinlərin şəkəriydi. Şahinin vaxtı yox idi bu məkənlərdə saatlarla vaxtını qurban versin. Ancaq arabir tay-uşları Şahini Palıdli çayxanasına dərtdirdilər: daha çox dərtdələmək, yeniliklərdən məlumatlanmaq, maraqlı söhbətlərə qulaq asmaq üçün. Məzunyyəti qurtarmaq üzrə idi. Bir neçə gündən sonra yenidən Bakıya qaşacağıydı.

Dostları onu götürüb Cəlalin çayxanasında çay içməyə getdilər. Bütün olub-keçənlərdən bərk yorulmuşdu. Yorgunluğu da çöhrəsindən belli idi. Bir az əvvəl "bu gün çayxanaliq deyilməz" - söyləsə də, dostları məhəl qoymamışdılar.

Çayxanadan mavi gözlü Xəzər aydın görünürdü. Bu gün Xəzər də özünə sığmır, bəxtvərcəsine yığılanırdı. Həmişəyaşıl ağacların budaqlarında şəş-şən çikkildəşən quşların səsi adamı fərəhləndirirdi. Elə bu anlarda uzaqdan suları yara-yara bir geminin dövrə vurub, aramsız fit çala-çala limana tərəf üzdüyünü gördülər. Hamı bu mənzərəyə maraqla və heyrətlə tamaşa etməyə başladı. Axı çoxdan idi ki, bu limana gəmi yan almırdı. Bəs bu gəmi hardan peyda oldu? Onun fiti həyəcandan çox, ətrafa xoş bir müjdə yayırdı. İnsanlar çoxdan idi ki, bu müjdənin soracağına idilər.

Ömrü boyu fırtınalarla döyüşən, dalğalara dov gələn bu gəmi əminliklə limana yaxınlaşırdı. Yolumu əzmış gəmiyə də oxşamırdı. Səmti düz tutduğu uzaqdan görünürdü. Görünür, buralara yaxşı bələd idi.

Gəmi asta-asta gəlib limanda dayandı. Üzü qıbləyə...

Eşitmişdim, adətən xoş məramlı gəmilər limanlarda üzü qıbləyə lövbər salırlar...